

MAARIT SIRENI

YTT, dosentti

Itä-Suomen yliopisto, Karjalan tutkimuslaitos

Pohdintoja maaseutututkimuksen rahoituksesta ja maaseutupolitiikan suunnasta

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.149461>

Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän (YTR) työtä vuonna 2016 jatkaneen Maaseutupolitiikan neuvoston (Mane) yhtenä tehtävänä on ollut maaseutututkimuksen ja maaseututiedon lisääminen. Maaseutuprofessorit ja Rural Studies -verkostoyliopisto poistuivat tutkimuksen ja tiedon vahvistamisen keinovalikoimasta jo vuosia sitten, ja tehtävää on hoidettu valtakunnallisella maaseudun tutkimus- ja kehittämishankerahoituksella. Sitä leikattiin merkittävästi 2010-luvun alkupuolella, mistä lähtien tutkimus- ja kehittämisrahaa on myönnetty vain neljälle tai viidelle hankkeelle vuosittain. Nyt tämäkin noin puolen miljoonan euron Maatilatalouden kehittämisrahaston (Makera) hanke-rahoitus on loppumassa.

Maa- ja metsätalousministeriön sisäisistä asioista tietämättömälle Makeran ehtyminen on yllätys. Rahaston kohtalo ei ole ollut aiemmin esillä Manen käsittelemiä asioita valmisteleavassa sihteeristössä, jonka jäsen olen ja jolle asia tuotiin tiedoksi tänä syksynä. Hallinnon sisäpiiri on kuitenkin kuuleman mukaan tiennyt tästä iät ja ajat. Kirstunpohja alkoi näkyä yli kymmenen vuotta sitten, kun Makeran pääomittaminen lopetettiin.

Sihteeristön kokoukseen puhumaan kutsuttu maa- ja metsätalousministeriön virkamies rauhoitteli yllättyneitä tutkimuksen edustajia. Hän vakuutti, ettei syytä huoleen ole, sillä tutkimus- ja kehittämistoimintaan

(tk) on tulossa hallitukselta miljoonamäärin uutta rahoitusta. Korotuksilla voidaan rakentaa Luonnonvarakeskukselle (Luke) uusi navetta ja tukea maa- ja metsätalousministeriön strategian mukaista tk-toimintaa. Nyt täytyisi vain odottaa rahahanojen avautumista. Tutkijat voisivat tällä välin aktivoitua lobbaamaan maaseutututkimusta eri rahoittajien prioriteettilistojen kärkisijoille. Muuta virkamiehen puheenvuorosta ja sitä seuranneesta lyhyestä keskustelusta ei jäänyt käteen, sillä kokousväelle ei jaettu asiakohdan taustamateriaaleja.

Kun Makeran tilalle lupailtiin korvaavaa tk-rahoitusta, ensimmäinen reaktioni oli helpotus. Epävarmuutta tosin jäi siitä, valuisiko näistä lisämiljoonista noroja myös maatalous- ja metsätieteiden ulkopuoliselle monitieteiselle maaseutututkimukselle, jonka julkaisukanavaksi *Maaseudun uusi aika* -lehti (*Maaseutututkimus*) perustettiin kolme vuosikymmentä sitten. Joitakin viikkoja myöhemmin tämä huoli vahvistui, kun samainen ministeriön edustaja esitteli Manen kokouksessa tk-rahoituksen tulevaisuudennäkymiä diojen kera.

Virkamiehen mukaan maaseutupolitiikan tk-hankkeiden rahoitus jatkuu vuoteen 2026 asti melkein entisellä tasolla. Tämän jälkeen hankerahoitus siirtyy valtion budjettitalouden puolelle tk-momentille. Maaseutupolitiikan tarpeisiin jaettavan rahoituksen suuruudesta vuodesta 2027 alkaen ei ole tehty päätöstä, sillä tk-rahoituksen suunnittelu on kesken. Sille on jätetty suunnitteluvaraus, kuten virkamies asian ilmaisi, jotta rahoitusta voidaan jakaa järkevällä tavalla hyvillä hankkeilla. Maaseutupolitiikalla ei hänen tulkintansa mukaan ole joka vuosi tutkimustarpeita, eikä tällöin luonnollisesti tarvita rahoitusta. Tämä tarkoittanee sitä, että vuoden 2026 jälkeen maaseutupolitiikalla ei ole enää käytettävissään tietyn suuruista vuosittaista tk-rahoituspottia.

Ministeriön edustajan muotoilut järkevästä rahanjaosta ja hyvistä hankkeista enteilevät merkittäviä muutoksia myös tk-rahoituksen kohdentamiseen. Nähtävästi maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma ei enää ohjaa maaseutupolitiikan tk-toimintaa, koska maaseutupolitiikan tietotarpeita aletaan arvioida osana maa- ja metsätalousministeriön tk-toiminnan kokonaisuutta. Tk-momentilta rahoitetaan kaikkea maa- ja metsätalousministeriön toimialaan liittyvää tutkimusta. Se palvelee maaseutupolitiikan ohella maataloutta, ruokajärjestelmiä, eläinten terveyttä ja hyvinvointia, biotaloutta, metsätaloutta, kalataloutta ja huoltovarmuutta. Tilanteet ja tarpeet vaihtelevat, ja rahoitusta kohdennetaan harkinnan mukaisesti tukemaan milloin mitäkin alalohkoa. Virkamiehellä oli

kuitenkin optimistinen näkemys siitä, että esimerkiksi maatalouteen kohdistettava tk-rahoitus koituu lopulta maaseudun hyväksi.

Eriytyisen selväksi kävi se, että tk-rahoitusta tullaan myöntämään ainoastaan maa- ja metsätalousministeriön tutkimus-, kehittämis- ja innovaatioagendan (TKI) painopisteiden mukaiseen toimintaan. Painopisteitä havainnollistettiin auringonkukan muotoon pelkistetyllä kuviolla, joka löytyy myös ministeriön internetsivuilta. TKI-agendassa on neljä keskeistä teemaa, jotka ovat luonnonvaroista ja alkutuotannosta lisäarvoa vastuullisesti, ratkaisuja hiilineutraaliuden saavuttamiseksi ja luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi, hyvinvoivat yhteisöt ja yksilöt kestävyiden edistäjiksi sekä yrittäjyydestä ja aluetaloudesta kilpailukykyä ja hyvinvointia. Ministeriön edustajan mukaan kaksi jälkimmäistä teemaa ovat keskeisiä tulevaisuuden maaseutupolitiikan tk-toiminnassa.

Puheenvuoron jälkeen kuultiin kommentti maaseutututkimuksen ja maaseutupolitiikan tiiviistä yhteydestä sekä huolesta siitä, etteivät esimerkiksi Euroopan unioni ja Suomen Akatemia juuri rahoita maaseutututkimusta. Monitieteistä maaseutututkimusta voidaan kyllä yrittää lobata rahoittajien ohjelmiin, mutta se ei välttämättä tuota tulosta. Keskustelu maaseutututkimuksen rahoituksesta ei tämän jälkeen jatkunut, eikä maaseutupolitiikan tk-rahojen päätymistä maa- ja metsätalousministeriön TKI-agendan ohjaukseen kritisoitu tai vastustettu. Asia vain tuotiin Manelle tiedoksi. Lisätietona mainittakoon, ettei sihteeristön jäsenillä ole Manen kokouksissa puheoikeutta, vaan puheenvuorot olisi pitänyt käyttää sihteeristön kokouksessa.

Monitieteisen maaseutututkimuksen näkökulmasta nämä uutiset ovat tylyjä: ministeriön TKI-agendaan kuulumattomat auringonkukan kuivat lehdet ja muut rönsyt karsitaan eikä tutkijoiden omien tieteenalojensa lähtökohdista muotoilemia tutkimusteemoja enää rahoiteta. Agendan mukaiset painopisteet ovat Makerasta eri vuosina rahoitettujen hankkeiden kirjoon verrattuna huomattavasti kapea-alaisemmat. Niissä korostuvat alkutuotanto, hiilineutraalius, kestävyys, yrittäjyys ja talous, kun puolestaan sosiaaliset ja kulttuuriset kysymykset loistavat poissaolollaan. Listasta puuttuvat muun muassa monet Maaseutututkijatapaamisten yleiset työryhmien teemat, kuten koulut, sote-palvelut, kansalaistoiminta, yhteisöllisyys ja osallisuus, kumppanuudet, maaseutumielikuvat ja kulttuuri. Vaikka hyvinvointi, terveys ja sujuva arki ovat TKI-agendaan kirjatut painopisteitä, kärkenä ei näytä olevan asukkaiden hyvinvoinnin

edistäminen, vaan hyvinvoivien ja terveiden asukkaiden ohjaaminen (tuuppaaminen) käyttäytymään kestävästi.

Hyvä kysymys on, pystyykö Mane edes nimellisesti toteuttamaan viidettä tehtäväänsä eli vahvistamaan maaseutututkimusta ja maaseututietoa, jos sillä ei ole enää käytettävissään vuosittain jaettavaa tk-rahoitusta. Tutkimus ei vahvistu tilaamalla maaseutupolitiikan nopeisiin tietotarpeisiin selvityksiä maa- ja metsätalousministeriön alaiselta Lukelta ja yksityisiltä yrityksiltä, sillä tk-rahamen valuminen selvityksiin murentaa entisestään perustutkimuksen rahoituspohjaa ja heikentää vertaisarvioitun tutkimustiedon kertymistä. Manen tehtäviä jouduttaneen muuttamaan nykyisen kauden päätteeksi. Tämä ristiriita tehtävien ja toteutuksen välillä on ehkä ollut jo esillä, sillä lokakuun kokouksessa Mane päätti tilata selvityksen valtakunnallisten maaseudun tutkimus- ja kehittämissankkeiden vaikuttavuudesta.

Pohdinnan arvoisia kysymyksiä ovat myös tutkimuksen rooli tulevaisuuden maaseutupolitiikassa ja muuttuvan tietopohjan vaikutukset maaseutupolitiikan sisältöihin. Maatalous- ja metsätieteistä erottautuneella monitieteisellä maaseutututkimuksella on ollut kiistatta keskeinen rooli suomalaisen maaseutupolitiikan synnyssä ja muotoutumisessa. Maaseutupolitiikka perustui aikoinaan ajatukseen siitä, ettei maaseutu ole sama asia kuin maatalous, eikä maatalouskeskeisellä putkinäkökulmalla päästä puusta pitkälle. Maaseudun uudella ajalla viitattiin maaseudun ihmisten, ilmiöiden ja elinkeinojen monimuotoiseen mosaiikkiin, jota tutkittiin ja kehitettiin.

Tämän maaseutututkimuksen ja maaseutupolitiikan vanhan liiton liekki on kuitenkin ollut sammumaan päin, kun resurssit ovat kutistuneet murto-osaan aiemmasta. Monitieteistä maaseutututkimusta tehdään pääasiassa muulla kuin ministeriön tutkimus- ja kehittämisrahoituksella. Myös maaseutupolitiikka on alkanut elää omaa elämäänsä. Tutkimuksen ja hallinnon todellisuudet ovat eriytyneet yhä kauemmas toisistaan, mitä havainnollistavat edellä kuvattujen tutkimusrahoitusta käsitelleiden kokousten menettelytavat.

Nyt ilmassa on viitteitä uudenlaisen maaseutututkimuksen ja maaseutupolitiikan suhteen muodostumisesta. Monitieteinen näkökulma maaseutuun on korvautumassa maatalous-, hiilineutraalius-, kestävyys- ja talouskeskeisellä putkinäkökulmalla, johon kytkeytyvä TKI-rahoitus lisää kyseisten tutkimusalojen resursseja. Näihin teemoihin liittyvää tutki-

musta on esitelty viime vuosina Maaseutututkijatapaamisten kestävyyttä ja vihreää siirtymää käsitelleissä työryhmissä. Sitä on myös julkaistu *Maaseutututkimus*-lehdessä, jonka toimituskunta linjasi kestävyysmuutoksen lehden keskeiseksi teemaksi vuodesta 2020 alkaen. Se on kiistatta tärkeä ja ajankohtainen teema, johon on myös ollut saatavilla rahoitusta monista eri lähteistä.

Toistaiseksi Manen sihteeristössä ja Manessa ei ole käyty keskustelua siitä, millä tavalla maaseutupolitiikan sisällöt muuttuvat, kun sen tietopohjassa alkavat painottua uudenlaiset teemat. Sitä on syytä pohtia, sillä tämän laajan maan moninainen maaseutu tarvitsee laaja-alaista maaseutututkimusta ja maaseutupolitiikkaa.